

4.4. ΙΣΤΟΡΙΑ

Το ιστορικό γεγονός ως δομικό στοιχείο στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες

Έργο του Σπύρου Καρδαμάκη στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών. *Λεπτομέρεια, Βημόθυρο*, τεύχ. 1, 2009/10, σελ. 243.

ΠΡΟΕΟΡΤΙΟ ΚΟΝΤΑΚΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Ήχος γ'. Ἡ Παρθένος σήμερα.

Ἡ Παρθένος σήμερα,
τὸν προαιώνιον Λόγον,
ἐν Σπηλαίῳ ἔρχεται, ἀποτεκεῖν ἀπορόρητως.
Χόρευε ἡ οἰκουμένη ἀκουτισθεῖσα,
δόξασον μετὰ Ἀγγέλων καὶ τῶν Ποιμένων,
βουληθέντα ἐποφθῆναι,
παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰῶνων Θεόν.

Ἡ Παρθένος (Μαρία) σήμερα τὸν Λόγον
ποῦ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἦταν καὶ εἶναι
μὲς στὸ σπήλαιο ἔρχεται γιὰ νὰ (Τὸν) γεννήσει
μυστικά.
Ἡ Οἰκουμένη ἄκουσε (τὸ νέο) καὶ χόρευε,
δόξασε μαζί μὲ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς Βοσκούς,
τὸν πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες (ζῶντα), Θεὸ
ἐπειδὴ θέλησε νὰ μᾶς φανερωθεῖ σὰν Νέο Παιδί.

Αποσαφήνιση όρων, προϋποθέσεων, ερμηνειών της θρησκευτικής ιστορίας

Ιστορία, χρόνος και προοπτική

Σημείο αντιλεγόμενο στη διάσταση του χρόνου ο γεννηθείς Χριστός. Σημείο τομή στην ιστορία, πύλη εισόδου του άχρονου στα περιγιάλια τα δικά μας, στην αρμύρα και τον αέρα της θάλασσας, στη μεσογειακή μας γειτονιά. Ο προαιώνιος Λόγος, ο *έν αρχῇ, σὰρξ ἐγένετο*, λιγάκι μελαχρινή.

Χαιρόμαστε με το ζευγάρι ουρανού και γης, το λώρο τον ομφάλιο, που όντας Θεού Υιός, και Θεός ο ίδιος, έγινε γιος τ' ανθρώπου.

Σημείο αντιλεγόμενο στο χωροχρόνο, καθώς ο χρόνος παραδοσιακά μετρίεται χωρικά. «Χρόνος δὲ ἐστὶ τὸ συμπαρακτεινόμενον τῆ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα» (Μ. Βασίλειος). Ο κύκλος της ζωής δεν είναι πια ο κύκλος της φθοράς, βασίλειο ενός αρχαίου ανθρωποβόρου θεού, του Κρόνου-χρόνου, κράτος αναπόδραστου θανάτου.

Ο χρόνος δεν είναι η στιγμή που περνά και χάνεται, πραγματικά ανυπόστατη.

Ο χρόνος δεν είναι η σειραϊκή εξέλιξη ενός αφελούς νομοτελειακού, σχεδόν μεταφυσικού εξελικτισμού, που αγνοεί τη θεμελιώδη προϋπόθεση της ελευθερίας.

Ο χρόνος δεν είναι ο υποκειμενικά βιωμένος χρόνος μιας ιδιωτικής ηδονής ή αυτοεκπλήρωσης, συνοδευόμενης από μοναξιά.

Ο χρόνος δεν είναι η ανάκλησή του στη συνείδηση, η ανάμνηση, μια απεγνωσμένη ατομική προσπάθεια να σταματήσει κανείς το αδυσώπητο αργοκύλισμά του, να τον μουμιοποιήσει σε μια θανατερή ακινησία.

Είναι λειτουργικός χρόνος, ενεστωτικός, παροντικός, κοινωνικά βιωμένος, σε πλήρη συνάντηση, πρόσωπο προς πρόσωπο. Γι' αυτό και η λειτουργία είναι έργο λαού, η εκκλησία συνάθροιση *ἐπὶ τῷ αὐτῷ*. Στο αείποτε παρόν του βιωμένου χρόνου της θείας Λειτουργίας ζούμε δυναμικά την αιωνιότητα. Και συνάμα κατευθυνόμαστε σε μια προοπτική, της Δευτέρας του Παρουσίας. Η αιωνιότητα είναι κατεξοχήν η παρουσία Του, η ηδονή η υπέρτατη και όχι το αργοκύλισμα των στιγμών σε αφόρητη πλήξη. Ο Χριστός ανοίγει τον χρόνο από την κατανόησή του ως φυσικού χρόνου, και λευτερώνει το χώρο από κάθε καταναγκασμό. Με την εισβολή του «καιρού» της «αιωνιότητας», ο άνθρωπος βιώνει το χωροχρόνο ως δημιουργία στο τώρα.

Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε., *Η Κατάφαση της Ιστορίας: Με Αφορμή την Εμπειρία των Χριστουγέννων*, Ἴχος του Ανέμου, 26/12/2012 (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Φορητή εικόνα διά χειρός Παρθενίου (λαϊκότροπος Κύπριος ζωγράφος, 1790-1848).

Για την προέλευση των θρησκειών, ανθολόγηση:

Αφρικανικά Θρησκευάματα

Στην αφρικανική ήπειρο διαβιούν εκατοντάδες λαοί, οι οποίοι διακρίνονται για την έντονη θρησκευτικότητα τους. Με ελάχιστες όμως εξαιρέσεις –όπως οι αρχαίοι Αιγύπτιοι και οι Αιθίοπες–, οι περισσότερες αφρικανικές φυλές μέχρι τον 20ό αι. δεν χρησιμοποίησαν γραφή και διατήρησαν τις θρησκευτικές παραδόσεις, τους νόμους, τη σοφία τους, κυρίως με μύθους και διάφορες δομές και έθιμα των κοινωνιών τους. Υπάρχουν δηλαδή τόσα αφρικανικά θρησκευάματα, όσοι και λαοί και φυλές, δηλαδή πολλές εκατοντάδες. Αρκεί να αναλογισθεί κανείς ότι στην εποχή μας χρησιμοποιούνται πάνω από 700 αφρικανικές γλώσσες και ότι ακόμα γλώσσα και θρησκεία συνδέονται στενά, για να σχηματίσει μια πρώτη, αμυδρή ιδέα της εξαιρετικής αυτής ποικιλίας. Στην πρώτη φάση της μελέτης των αφρικανικών θρησκευμάτων υπήρξε η τάση να αναζητείται σ' αυτό η «πρωτόγονη θρησκεία» και οι αφρικανικές αντιλήψεις να θεωρούνται υπανάπτυκτες. Ήδη όμως σήμερα έχει διαπιστωθεί ότι τα θρησκευάματα της Αφρικής έχουν τη δική τους εσωτερική εξέλιξη, η οποία λόγω ελλείψεως γραπτών πηγών ή άλλων μνημείων, δύσκολα μπορεί να καθορισθεί.

Ισλάμ

Το Ισλάμ είναι θρησκεία απόλυτα μονοθεϊστική και θεοκρατική, η οποία διαμορφώθηκε με το κήρυγμα και τη δράση του Μωάμεθ.

Ινδουισμός

Ο Ινδουισμός είναι η πολύπτυχη θρησκευτική παράδοση των Ινδών, που περικλείει σε μικρογραφία τους περισσότερους τύπους θρησκευτικής εμπειρίας. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε στους νεότερους χρόνους από ευρωπαίους μελετητές για να περιλάβει την απίθανη ποικιλία θρησκειακών μορφωμάτων, που αναπτύχθηκαν στη διαδρομή των αιώνων στην Ινδική χερσόνησο. Οι ίδιοι οι Ινδοί ονομάζουν τη θρησκεία τους «σανάτανα ντάρμα» (sanatana dharma), δηλ. αιώνιο νόμο ή αιώνια θρησκευτική διδασκαλία. Αριθμητικώς είναι η τρίτη μεγάλη θρησκεία, μετά τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ.

Βουδδισμός

Ο όρος Βουδδισμός –ο οποίος, σημειωτέον, καθορίσθηκε από ευρωπαίους μελετητές– προσδιορίζει ένα ευρύτατο φάσμα θρησκευτικών πεποιθήσεων, φιλοσοφικών αρχών, εθίμων, θεσμών και ηθικών κανόνων, που αποδίδονται στον Βούδδα (Buddha), και συμπυκνώνει σε μια ενότητα τη θρησκευτική ανέλιξη που ακολούθησε στο πέρασμα των αιώνων, καθώς το βουδδιστικό κήρυγμα αφομοιωνόταν από διάφορους ασιατικούς λαούς. Πρόκειται για μια πολύμορφη θρησκευτική παράδοση, της οποίας ο πυρήνας πρωτοεμφανίζεται πριν από 2.500 χρόνια στη Β.Α. Ινδία.

Αναστάσιος, (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, *Ίχνη από την Αναζήτηση του Υπερβατικού: Συλλογή Θρησκευτολογικών Μελετημάτων*, Ακρίτας, Αθήνα, 2004, σελ. 115-116, 235, 145, 195.

Θεολογία και ιστορικότητα

Η χριστιανική Θεολογία στηρίζεται στην Αποκάλυψη. Ο άχρονος και άπειρος Θεός θα ήταν αχώρητος στο ανθρώπινο πνεύμα, αν δεν αποκάλυπτε τον εαυτό Του. Η Αποκάλυψη του Θεού συντελείται εν χρόνω, αρχής γενομένης με την ίδια τη Δημιουργία και στη συνέχεια, μετά την Πτώση, με τα αδιάλειπτα βήματα της θείας Οικονομίας, με τη συνεχή και συνεκτική Του παρουσία στον κόσμο Του. Με το σπερματικό λόγο διαχέεται στα έθνη πριν την έλευση του Χριστού, με ιδιαίτερο τρόπο και απλοχεριά δωρίζεται στον εβραϊκό λαό. Ο πυρήνας της χριστιανικής διδασκαλίας είναι ένα εξαίρετο, αλλά κατεχοχίν ιστορικό (geschichtliches) γεγονός, το οποίο αποδεχόμαστε ως τέτοιο με βάση την πίστη μας ενώ συνάμα αποτελεί τη βάση της πίστης μας: η σάρκωση του Λόγου του Θεού. Αν ο Θεός είναι υπερβατικός (αν και αεί παρών), η Αποκάλυψή Του είναι ιστορική. Η ουσία της χριστιανικής Θεολογίας είναι η προσέγγιση και η προσοικείωση με την Αποκάλυψη του Θεού, έργο ταυτόχρονα ερμηνευτικό όσο και ιστορικό. Η πληρότητα της χριστιανικής Αποκάλυψης εντοπίζεται πλέον στο γεγονός της Εκκλησίας, όπου και ενυπάρχει. Σε κάθε εκκλησιαστική σύναξη είναι παρών όλος ο Χριστός εν Αγίω Πνεύματι. Ενώ η Αποκάλυψη είναι δυνάμει και ενεργεία ολοκληρωμένη (δεν υπάρχει δηλαδή «προοδευτική Αποκάλυψη»), η προσοικείωσή Της από τον άνθρωπο και η θέωση του ανθρώπου ενεργείται κάθε μέρα. Ο ιστορικός χρόνος που διανύουμε είναι ιστορικά δυναμικός και ανοιχτός άχρι καιρού... Σε καμιά περίπτωση δεν είναι μια τελετουργική επανάληψη ανακυκλούμενων δεδομένων (τότε θα κατανούσαμε μια φανταστική μυστηριακή λατρεία | θρησκεία), ούτε μια θεοπτία έξω από τις συντεταγμένες του χωροχρόνου (σε έναν πολύ της μόδας μυστικιστικό πνευματισμό).

Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε., *Νεωτερικότητα και Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*, Μαΐστρος, Αθήνα, 2004, σελ. 45-47.

Η δύσκολη θέση του χριστιανού ιστορικού

Ένας μέσος πιστός είναι σπάνια ενημερωμένος πως έχει ουσιαστικό καθήκον να σπουδάσει την ιστορία. Είναι ολοφάνερο πως το χριστιανικό κήρυγμα βασίζεται στα ιστορικά υποδείγματα. Οι άνθρωποι όμως ενδιαφέρονται μάλλον για την «αιώνια αλήθεια» του κηρύγματος παρά για εκείνα που φθάνουν να τα παραδεχθούν σαν ιστορικά «περιστατικά» ακόμη κι όταν συζητούν τα γεγονότα της βιβλικής ή της εκκλησιαστικής ιστορίας. Δεν μας κατευθύνει μόνο του το κήρυγμα πέρα από την ιστορία «εις την ζωήν του μέλλοντος αιώνος»; Υπάρχει μια επίμονη τάση να ερμηνεύουν τα γεγονότα της ιστορίας σαν εικόνες ή σύμβολα, σαν τυπικές περιπτώσεις ή παραδείγματα και να μεταβάλουν την ιστορία της σωτηρίας σε ένα είδος εποικοδομητικής παραβολής. Μπορούμε να παρακολουθήσουμε τα ίχνη αυτής της τάσεως από τους πρώτους αιώνες της χριστιανικής ιστορίας. Σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια σφοδρή διαμάχη ακριβώς γι' αυτό το γεγονός.

Από το ένα μέρος, το βασικό γεγονός της ιστορικότητας της χριστιανικής θρησκείας ήλθε και πάλι στην επιφάνεια και ξανατονίσθηκε, στις τελευταίες ακριβώς δεκαετίες, και μια νέα επίδραση της ιστορικής αυτής αντιλήψεως που ξαναεμφανίζεται, γίνεται τώρα τρομερά αισθητή σε όλα τα πεδία της σύγχρονης θεολογικής έρευνας – στη βιβλική ερμηνεία, στη σπουδή της εκκλησιαστικής ιστορίας και λειτουργικής, σε ορισμένες σύγχρονες προσπάθειες για την «ανασυγκρότηση της πίστεως», ακόμη και στον σύγχρονο οικουμενικό διάλογο. Από το άλλο μέρος, οι τελευταίες προφάσεις για ριζική εκκαθάριση του χριστιανικού κηρύγματος από το μύθο είναι κακό σημάδι μιας αντι-ιστορικής στάσεως που συνεχίζεται σε ορισμένες περιοχές. Γιατί το να ξεκαθαρίσουμε το Χριστιανισμό από το μύθο, σημαίνει ακριβώς στην πράξη να του αφαιρέσουμε το ιστορικό στοι-

χείο, παρά την ουσιαστική διαφορά μεταξύ μύθου και ιστορίας. Στην πραγματικότητα οι σημερινοί ισχυρισμοί δεν είναι παρά νέα μορφή του θεολογικού εκείνου φιλελευθερισμού που, τουλάχιστον από τον αιώνα του διαφωτισμού, προσπάθησε επίμονα να απαλλάξει το Χριστιανισμό από την ιστορική του συνάφεια και συνύφανση, για να ανακαλύψει δήθεν την αιώνια ουσία του (*das Wesen des Christentums*), απορρίπτοντας το ιστορικό περικάλυμμα. Παραδοξολογικά, οι ορθολογιστές του διαφωτισμού και οι κάθε λογής αφοσιωμένοι ευσεβιστές, καθώς και οι ονειροπόλοι μυστικοί, εργάζονταν στην πραγματικότητα για τον ίδιο σκοπό.

Φλωρόφσκυ, π. Γ., *Χριστιανισμός και Πολιτισμός*. Μτφρ. Ν. Πουρναράς, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 1982, σελ. 40-42.

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό

«Η ουσία της πρωτοχριστιανικής λατρείας, χωρίς καμιά αμφιβολία, δε συνίσταται μόνο στο κήρυγμα και στη μελέτη των Γραφών, βάσει του προτύπου της συναγωγής. Μάλλον η χαρακτηριστική χριστιανική εικόνα των πρωτοχριστιανικών συγκεντρώσεων εμφανίζεται καθαυτή στον τελικό σκοπό της, την οικοδομή του Σώματος του Χριστού. Η Ανάσταση του σώματος του Χριστού πρέπει να αποκτήσει μια οριστική μορφή μέσα στη σύναξη. Έτσι το ύψιστο σημείο κάθε πρωτοχριστιανικής λατρευτικής ακολουθίας είναι η Θεία Ευχαριστία στην οποία ο Χριστός είναι παρών μαζί με το λαό του. Από την άλλη πλευρά, αυτό το ευχαριστιακό γεύμα έχει δύο προεκτάσεις και αναφορές, τη μια προς το παρελθόν, στο «Μυστικό Δείπνο» του ιστορικού Ιησού και στο αναστάσιμο γεύμα του εγερθέντος με τους μαθητές του, και την άλλη προς το μέλλον, το τέλος, που ήδη στον Ιουδαϊσμό είχε παρασταθεί με την εικόνα του μεσσιανικού γεύματος. Έτσι σε κάθε πρωτοχριστιανική λατρευτική ακολουθία [...] «εν Χριστώ» ολόκληρη η γραμμή της σωτηρίας γίνεται φανερή. Δεν είναι σαν να απαλείφεται ο μοναδικός χαρακτήρας της εξέλιξης της γραμμής μέσα στο χρόνο, αλλά αντίθετα ο Χριστός χαρίζει στο πλήρωμα της Εκκλησίας του, που είναι συναθροισμένο γύρω από την τράπεζα, μια θέα της αλληλουχίας ολόκληρης της πορείας της σωτηρίας, και επιτρέπει στην Εκκλησία να μετέχει στους καρπούς αυτής της πορείας.

Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγεί επίσης και η αρχαιότερη πιθανόν λειτουργική προσευχή, «Maranatha» («Κύριέ μας, έλα!»), που αναμφίβολα κατενοείτο στη διπλή της έννοια, σαν μια προσευχή δηλ. για τον ερχομό του αναστάσαντος στο συγκεντρωμένο εκκλησίασμα, και ταυτόχρονα για τον τελικό ερχομό του, που προεικονίζεται από τον παρόντα ερχομό του στην τέλεση της λατρείας. [...] Στη λατρεία του Θεού πραγματώνεται κάθε φορά από τώρα αυτό που μόνο στο τέλος των αιώνων θ' αποτελέσει την κατακλείδα της ιστορία της σωτηρίας. Έτσι πάλι, η χριστιανική μέρα της λατρείας, η μέρα της Ανάστασης του Χριστού, ονομάζεται Κυριακή, δηλαδή ημέρα του Κυρίου, έκφραση που δεν αναφέρεται μόνο στην Ανάσταση, αλλά επίσης στην «ημέρα του Κυρίου», «yom Yahweh», που αναμένεται στο μέλλον.

Αυτό που αληθεύει προκειμένου για τη λατρεία ισχύει επίσης και για τον αγιασμό καθενός από τους πιστούς προσωπικά. [...] Το θεμελιακό μοτίβο όλης της καινοδιαθηκικής ηθικής είναι ότι, χάρη στο Άγιο Πνεύμα και με την πίστη στο τετελεσμένο έργο του Χριστού, ο άνθρωπος είναι κίολας αυτό ακριβώς που θα αποβεί μόνο στο μέλλον, ότι δηλαδή είναι ήδη λυτρωμένος από την αμαρτία, ήδη άγιος, αν και αυτό γίνεται πραγματικότητα μόνο στο μέλλον».

Cullmann, O., *Χριστός και Χρόνος*, Μτφρ. π. Π. Κουμάντος, Άρτος Ζωής, Αθήνα, 1980, σελ. 81-83.

Το όραμα της Βασιλείας

Για την Ορθόδοξη θεολογία, η στάση των Χριστιανών μέσα στην ιστορία δεν μπορεί να είναι παθητική αναμονή του τέλους. Η ιστορία δεν αποτελεί ένα «στημένο» παιχνίδι, αλλά μια πραγματική σύγκρουση μεταξύ των φιλό-θεων και των αντί-θεων δυνάμεων. Ακριβώς επειδή το τέρμα της (η Βασιλεία) είναι μεταϊστορικό, κι όχι ενδοϊστορικό, η ιστορία δεν αποτελεί προκαθορισμένη διαδικασία, αλλά πορεία ανοιχτή στην ελεύθερη ανθρώπινη δράση και σε απρόσμενες εκβάσεις.[...] Ο Χριστιανός, λοιπόν, εμπνεόμενος από το όραμα της Βασιλείας, καλείται σε ιστορική δράση και σε αγώνα κατά των ποικιλόμορφων δυνάμεων του θανάτου, κατά της ανισότητας, της αδικίας, της εξαθλίωσης του ανθρωπίνου προσώπου. Στον αγώνα αυτόν δεν είναι πάντα νικητής, απλούστατα επειδή, όπως είπαμε, πρόκειται για αληθινό κι όχι για «στημένο» αγώνα.

Παπαθανασίου, Θ., *Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μία προκήρυξη*, Ακρίτας, Αθήνα, 32006, σελ. 36-37.

Οι συνέπειες των διαφορετικών απόψεων για τον χρόνο στη ζωή των πιστών και στον πολιτισμό

Χρόνος και Εκκλησία

«Η Εκκλησία υποδηλώνει μέσα στον κόσμο την αιωνιότητα και κατευθύνει τον κόσμο προς αυτήν. Οι θεσμοί της Εκκλησίας, παρατηρεί ο Μ. Βασίλειος, μεταφέρουν το νου του ανθρώπου «από των παρόντων επί τα μέλλοντα». Έτσι, συνεχίζει ο ίδιος ιεράρχης, με κάθε γονυκλισία και ανόρθωση ο πιστός μαρτυρεί έμπρακτα «ότι διά της αμαρτίας εις ην κατερρύημεν, και δια της φιλανθρωπίας του κτίσαντος ημάς εις ουρανούς ανεκλήθημεν».

Η απλή και εκφραστική αυτή εκδήλωση της γονυκλισίας δίνει στο Μ. Βασίλειο την αφορμή να μνημονεύσει τις νέες διαστάσεις, μέσα στις οποίες εκδιπλώνεται η ζωή του πιστού. Με την αποδοχή της φιλανθρωπίας του Θεού (ως δυνάμεως που ανυψώνει από τη γη στον ουρανό, διαπιστώνει ο άνθρωπος νέους προσανατολισμούς μέσα στον ευθύγραμμο χρόνο της Ιστορίας. Η αιωνιότητα συνδέεται με τη χρονικότητα. Έτσι κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή στον ευθύγραμμο χρόνο προσλαμβάνει απεριόριστη ευρύτητα και απύθμενο βάρος. Γίνεται δοχείο της αιωνιότητας και προσφέρεται ως δυνατότητα κοινωνίας του πεπερασμένου με το υπερβατικό. Το αιώνιο γίνεται μεθεκτό μέσα στο χρόνο. Και ο χρόνος δεν περιορίζεται σε μια φευγαλέα και μη αντιστρεπτή ροή, αλλά η κάθε στιγμή του παρέχει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να ενταχθεί στην άπειρη αγάπη του αιώνιου Θεού. [...] Η Εκκλησία δεν αποστρέφεται το χρόνο, αλλά φανερώνεται μέσα στο χρόνο. Δε λυπάται γι' αυτό που έφυγε, ούτε αγωνιά γι' αυτό που έρχεται. Το κλείσιμο της μέρας που περνάει γίνεται απαρχή της μέρας που έρχεται. Κάθε Εσπερινός εισάγει στην καινούργια μέρα. Κι ενώ ο

άνθρωπος μπορεί να στενοχωρείται γι' αυτό που έχασε ή να χαίρεται γι' αυτό που περιμένει, ενώ μπορεί να λυπάται για το παρελθόν και να φοβάται για το μέλλον, η Εκκλησία τον καλεί σταθερά και αδιατάρακτα σε μια πορεία εμπιστευμένη στα χέρια του Θεού. Αυτού που είναι ο Κύριος του χρόνου και της Ιστορίας, ο Παντοκράτωρ».

Μαντζαρίδης, Γ., *Χρόνος και Εκκλησία*, Ιστοσελίδα Πεμπτουσία, 1/9/2014 (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Ινδοϊσμός και χρόνος

«Ο κόσμος, για την ινδουιστική σκέψη, δεν δημιουργήθηκε από τον Θεό εκ του μηδενός. Κινείται με απρόσωπους φυσικούς νόμους. Ό,τι αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις μας είναι παραισθήσεις. Ο πολύμορφος κόσμος αποτελεί φανταστική εικόνα, οφθαλμαπάτη, “μάγια” και όχι πραγματικότητα. Το σύμπαν περιοδικά καταστρέφεται και αναδημιουργείται. Οι κόσμοι ανακυκλούνται. Αφού διανυθεί ορισμένη χρονική περίοδος ζωής, η οποία ονομάζεται “κάλπα”, το σύμπαν καταστρέφεται. Μεσολαβεί περίοδος αδράνειας, ανυπαρξίας, και ακολουθεί νέα φάση διαμορφώσεως καινούργιου κόσμου. Η “κάλπα” χαρακτηρίζεται σαν ημερονύκτιο του “μπράχμαν” (η απρόσωπη αρχή του σύμπαντος) και υπολογίζεται σε 4.320 εκατομμύρια έτη.

Για την ινδική σκέψη υπάρχει διαβάθμιση των όντων, που αρχίζει από τα φυτά, τα ζώα και φθάνει στους υπέρτατους θεούς. Ο άνθρωπος βρίσκεται σε ενδιάμεση βαθμίδα και είναι δυνατόν να ξαναγεννηθεί –όπως και τα άλλα όντα– παίρνοντας διάφορες μορφές υπάρξεως. Το δόγμα της μετενσαρκώσεως, της ανακυκλήσεως των μεταβιώσεων, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο τού Ινδουισμού και των φιλοσοφικών συστημάτων, τα οποία αναπτύχθηκαν στον χώρο του.

[...] Το ουσιαστικότερο στοιχείο του ανθρώπου είναι το “άτμαν”. Η πρώτη σημασία της λέξεως ήταν “αναπνοή”, ζωή, τελικά όμως έφθασε να σημαίνει την ψυχή, το εγώ, τη συνείδηση, το όχημα του νου και του χαρακτήρα, τη βαθύτερη ουσία ενός όντος. Με τον θάνατο, το “άτμαν” αναχωρεί από το φυσικό σώμα, για να κατοικήσει σ' ένα καινούργιο. Το αν στη συνέχεια ενσωματωθεί σε κατώτερη ή ανώτερη μορφή υπάρξεως, αυτό εξαρτάται από το “κάρμα”. Βασικά, αυτή η λέξη σημαίνει πράξη, έργο. Άλλα στην ινδουιστική ορολογία δηλώνει το ποσό ενέργειας, θετικής ή αρνητικής, που συσσωρεύει μια ύπαρξη καθώς ζει και δρα. Η αλυσίδα των γεννήσεων, θανάτων και αναγεννήσεων, στην οποία είναι καταδικασμένο το “άτμαν”, ονομάζεται τροχός της ζωής ή “σασάρα”, ανακύκληση των μεταβιώσεων... Ο τελικός σκοπός, τον οποίο πρέπει να επιδιώξει ο άνθρωπος, είναι η λύτρωση από την αδιάκοπη ροή της “σασάρα” ...».

Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*, Ακρίτας, Αθήνα, 2004, σελ. 154-159.

Ινδοϊσμός και ιστορία

«Κατά την βιβλική διδασκαλία, ευθύς εξ αρχής, με τη δημιουργία του κόσμου, αρχίζει μια ευθύγραμμη και μη επαναλαμβανόμενη ιστορία, η οποία οδηγεί τον κόσμο με μια μακρά πορεία, που βαίνει από στιγμή σε στιγμή και προς το μέλλον, σε ένα οριστικό τέρμα, που το καθόρισε ο Θεός. Με την ιστορία της θείας Οικονομίας κατέρχεται ο θεός καθέτως μέσα στην οριζόντια ιστορική πορεία του κόσμου και εκεί συναντά το πλάσμα του. Έτσι, ο κόσμος δεν ανακυκλώνεται αιωνίως από την τυφλή δύναμη του κάρμαν, αλλά κατευθύνεται από τον προσωπικό Θεό μέσα στην οριζόντια και ευθύγραμμη ιστορία του κόσμου και οδηγείται σε ένα ευτυχές τέλος.

Αναπαράσταση του κύκλου της «σαμσάρα» στον Ινδοϊσμό

Επομένως δεν χάνεται η έννοια του ιστορικού χρόνου μέσα σε μια μυθική ανακύκλωση των πάντων. Η αποκάλυψη του Θεού, λέει η χριστιανική διδασκαλία, κορυφώνεται στην Καινή Διαθήκη, όπου πραγματοποιείται η ζωντανή κοινωνία του ενανθρωπήσαντος Υιού και Λόγου του Θεού με τον άνθρωπο. Έτσι ο Χριστός είναι η αρχή και το τέλος, αλλά και το κέντρο της ιστορίας. Γι' αυτό ο Θεός είναι στο κέντρο της ιστορίας του κόσμου και ευλογεί τον αγώνα του ανθρώπου για κάθε πρόοδο. Στην ευθύγραμμη και ανεπανάληπτη πορεία της ιστορίας καλείται να αγωνισθεί ο άνθρωπος με την τήρηση του θείου θελήματος και την άσκηση έργων αγάπης, για την αναμόρφωση του κόσμου.

Στον Ινδοϊσμό, και στις μεγάλες κατευθύνσεις του (Βουδισμό και Τζαϊνισμό), η μοναδικότητα του κόσμου και του προσώπου δεν έχουν νόημα. Η προσοχή εδώ στρέφεται προς τον αδυσώπητο νόμο της ανακυκλήσεως, δηλαδή προς ένα είδος νόμου παγκόσμιας αιτιότητας, που συνιστούν τα έργα των ανθρώπων (κάρμαν) και καταδικάζουν τον άνθρωπο στις αναρίθμητες μετενσαρκώσεις. Ολόκληρος ο κόσμος, με όλες τις ανθρώπινες πράξεις και με όλη την ιστορία του, ακόμη και ο κόσμος των θεών, δεν είναι κάτι το μοναδικό και ανεπανάληπτο, αλλά το αποτέλεσμα των προηγούμενων συσσωρευμένων πράξεων, που τον αναγκάζουν να περιφέρεται συνεχώς σε ατέρμονες κύκλους υπάρξεως, οι οποίοι δεν έχουν αρχή και τέλος. Η αιώνια ανακύκληση του κόσμου (σάμσάρα) και οι συνεχείς γεννήσεις, το γήρας και ο θάνατος των όντων, αυτά είναι που απασχολούν την σκέψη του Ινδοϊστή. Ο κόσμος μοιάζει με έναν τροχό που γυρίζει συνεχώς και η ιστορία του, καθώς και η ιστορία των όντων, επαναλαμβάνεται αδιάκοπα. Το κάρμαν συνιστά έναν ηθικό νόμο ανταποδόσεως των πράξεων, από τον οποίο ανακύπτει αναγκαστικά και ένας φυσικός νόμος γενέσεως και φθοράς. Γι' αυτό η σωτηρία δεν είναι συλλογική, αλλά αυστηρά ατομική».

Ζιάκας, Γρ., *Ταξίδι στις Θρησκείες και τους Πολιτισμούς της Ασίας*, Harptree Publishing, Λονδίνο, 2014, σελ. 463-464.

Ερμηνεία σύγχρονων ιστορικών γεγονότων που σχετίζονται με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Ερμηνεία των θρησκευτικών πεποιθήσεων που προκάλεσαν ή επηρέασαν ιστορικά γεγονότα

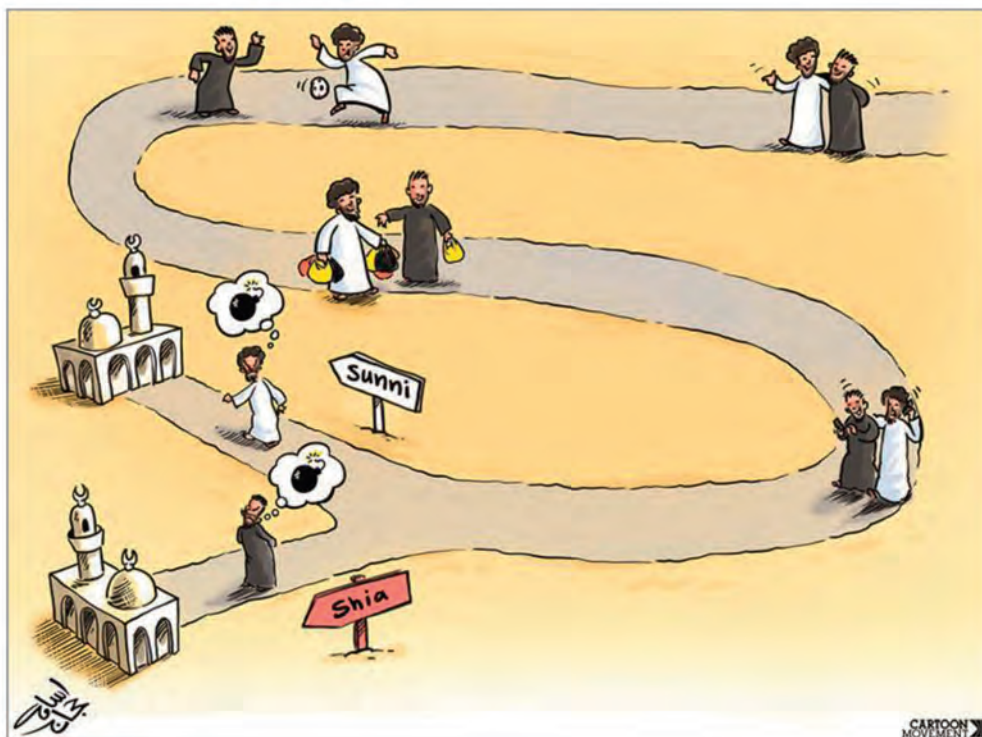
Viktor Vasnetsov, *Η Βάπτιση των Ρως του Κιέβου*, τοιχογραφία στον καθεδρικό ναό Βλαντιμίρ, 1885-1896.

Ο Πέτρος ο ερημίτης καθοδηγεί τη Λαϊκή Σταυροφορία 1096, κατά την Α' Σταυροφορία, μικρογραφία.

Pieter Bruegel ο πρεσβύτερος, *Ο Θρίαμβος του Θανάτου*, 1562.
Λάδι σε μουσαμά, διαστάσεις 117 × 162 εκ., Museo del Prado, Μαδρίτη.

Σκίτσο του Οσάμα Χαζάζ με θέμα την οδυνηρή διαίρεση του ισλαμικού κόσμου.